

AC. 7204

3190

Die Dritte Predigt.

151

und: Was sollte Gott nach dem elenden
Ethevedel fragen? Es ist umb eine hand-
voll Pfaffenblut nicht viel zu reden / es wird
in Han drüber frehen/ich plage ihn wie ich
wolle. Aber du solt wissen/das̄ Christus JE-
sus jedes und alles in das schwarze Blut-Ne-
der schreib/ dasselbe wird er am Jüngsten
tage auffschlagen/dir von Stück zu Stück
lesen / wie übel und feindselig du jesund
t seinen Legaten umgehest/und wird dar-
ff ein Urtheil sprechen/ das̄ dir das Herß
Leibe beben/und alle Haar auff dem Kopff
Berge stehen werden.

Schaue an das̄ heutige Evangelium. Es
saren damals verschossen in die viertausend
hr/von der Zeit an/ da der fromme Abel
gen seiner Andacht und Gottesfurcht von
an so feindof. und Lethlich ermordet wor-

se der Straffe. Denn es wird endlich die Sy-
rannen und Verfolger überfallen.

I. Sanguinis ulcō : Die Rache deß ver-
gossenen Bluts. Der Herr will sie mit gleicher
Münse bezahlen / und ihr Blut wider ver-
gießen lassen/wie sie gethan haben. Mit dem
Maas̄/ da sie mit gemessen/ soll ihnen auch
gemessen werden. Keine Sünde in der Welt
straffe Gott so hefftig und häufig / als eben
die Verachtung seiner Gnaden / und den
Spott und Tod freuer Lehrer und Prediger.
Sain erschlug den gerechten Abel / welscher
Gott im Glauben an den zukünftigen Mes-

siam ein Opffer brachte / deßwegen ward er
verflucht aus dem Munde deß Herrn. Und
ob ihm zwar das Leben geschencket ward/ so
musste er doch unstet und flüchtig seyn auff
Erden sein Lebenlang/ und an allen seinen

I. In san-
guinis ul-
tione.

Luc. 6, 38.

3190

Gen. 4, 11.

Onsa Putterusse Katekismusse

S p p e t u s,

Mis sees on

- 1) Wiis Peatükki.
- 2) Hommiko, Shto: ning Söma: aia
Palwed.
- 3) Sppetus Melewallast pattud an:
deks anda.
- 4) Patto Truunistusse Sannad.
- 5) Reddo: Sppetus.
- 6) Küssimiste ning Kostmiste Sannad.

3790

Trükkitud Poltsamal 1786,

Grenzius ja Kupzau kirjade ja kulloga.

Matteusf. Nam. XXII. Peatükks
37-39. salmist sadik.

Jesus ütleb:

Sinna pead

Jssandat omma Jummalat
armastama

keigest ommast süddamest,
ja

keigest ommast hingest,
ja

keigest ommast melest.

Sesamma on

se esimese ja suur kässo-sanna.

Agga teine

on selle sarnane:

Sinna pead omma liggimest armastama
kui isse-ennast.

Rom. Nam. III. Peat. 31. salmis.

Kas

meie siis kässo tühjaks teme usso läbbi?

Ei mitte,

waid

meie kinnitame kässo.

Meie Riisti = Öppetuse wiis Peatükki.

Esimenne Peatük.

Zummala künneft Käsfust.

Esimenne Käst.

Minna ollen se Issand sinno Zumm
mal. Sul ei pea mitte teisi Zumm
malaid ollema minno kõrwas.

Mis se on?

Meie peame Zummalat ülle keige asjade kart-
ma, armastama ja temma peäle lootma.

Teine Käst.

Sinna ei pea mitte Zummala omma
Issanda ninne ilma: asjata subho wõt-
ma; sest Issand ei jätta tedda nuhtlemat-
ta, kes temma ninne kurjaste prugib.

Mis se on?

Meie peame Zummalat kartma ja armasta-
ma, et meie temma ninne juures mitte ei nea, ei

wañnu, ei lausu, ei walleta egga pëtta; waid et meie sedda feige hädda sees appi hüame, pallume, fidame ja tänname.

Kolmas Käst.

Sinna pead pühhapawa pühhitsema.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Jummalat sanna ei põlga; waid et meie sedda pühhaks peame, heal meel kuleme ja õppime.

Neljas Käst.

Sinna pead omma isä ja omma emma auustama, et sinno kässi hästi käib, ja sinna kawa ellad ma peäl.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie ommad wannemid ja isäandid ei põlga egga wihhasta, waid et meie neid auustame, tenime, nende sanna kuleme, ja neid armsaste ja kalliste peame.

Wies Käst.

Sinna ei pea mitte tapma.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse ihhule ühtegi kahjo ehk kurja ei te; waid et meie tedda aitame, ja temmale head teme feige ihho hädda sees.

Kues Käst.

Sinna ei pea mitte abbiello ärrariksuma.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie kassinaste ja puhtaste ellame kōnnette ja teggude sees, ja et iggaüks peab omma abbifasa armastama ja auustama.

Seitsmes Käsk.

Sinna ei pea mitte warrastama.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse rahha ehk warra ei wotta, egga kawwala kauba, egga pertise tōga enneste pole ei kisu; waid et meie temma warra ja peatoidust aitame kaswatada ja hoida.

Kahheksas Käsk.

Sinna ei pea mitte üllekohto tunnistama omma liggimesse wasto.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse peäle mitte kawwalaste ei walleta, tedda mitte ei petta, keelt ei pekka, egga furje kōnesid temma p.ä.e ei tōsta; waid et meie temma eest kostame, keif head temmast kōneleme, ja keif asjad heaks kaname.

Ühheksas Käsk.

Sinna ei pea mitte himmustama omma liggimesse kōdda.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse parrandust ehk kōdda kawwalusfega ei pua, egga õigusse nimmel ennessa pole ei kisu; waid et meie tedda aitame, et temma sedda ennesele woiks piddada.

Kümmes Käst.

Sinna ei pea mitte himmustama omma liggimesse naest, sullast, ümmardasjat, weiksid, egga muud, mis temma pärralt on.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse naest, perret ehk weiksid ärra ei awwatelle, egga wäggise ei wotta; waid et meie neid maenitfeme, et nemmad paigale jäwad, ja tewad, mis nende kohhus on.

Mis ütleb nüüd Jummal keikist neist sinu natsist kästudest:

Temma ütleb nenda: Minna se Jesand, sinno Jummal, ollen üks wägga wiyhane Jummal, kes wannematte watto nuhtleb laste kätte kolmandamast ja neljandamast põlwest sadik, kes mind wihtawad. Agga neile, kes mind armastawad, ja minno kässud peawad, teen minna head tuhhandest põlwest sadik.

Mis se on?

Jummal ahwardab nuhhelda keik, kes need-sinnatsed kässud ülleastwad; sepärrast peame meie temma wiyhha kartma, ja mitte nendesinnaste käskude wasto teggema; agga temma tootab armo ja keik head keikile, kes need kässud peawad, sepärrast peame meie tedda ka armastama, temma peale lootma, ja hea melega temma käsko möda teggema.

Teine Peatük.

Pühast Risti = Usust.

Esimenne Öppetus:

Lomiseft.

Minna ussun Jummalala se Jēsa, keik
ge-wāggewama taewa ning Ma
Poja siise.

Mis se on?

Minna ussun et Jummal mind ja keik lomad
on lonud, mulle ihho ja hinge, silmad, kõrwad,
ja keik liifmed, moistust ja keik meled on annud,
ja weel hoiab? ja peälegi rided, kingad, sömisse
ja jomisse, fodda ja maia, naese ja lapsē, põl-
lo, weiksid, ja keik wilja, keik ihho ja ello tarwi-
dust ja toidust rohkeste ja iggapääw ka annab, ja
keige hadda ja kurja eest hoiab ja kaitseb; ja se
keik teeb temma issalikust jummalikust armust
ja heldusseft, ja ei mitte sepärrast, et minna sedda
waärt ehk teninud ollen; se eest on minno kohhus
tedda kita, tännada, tenida, ja temma sanng
kuulda; se on tõeste tõssi.

Teine Öppetus:

Uwralunnastamisest.

Minna ussun Jēsusse Kristusse Jum-
mala aino Poia, meie Jstlanda niste, kes
on sadud pühast Waimust, ilmale todud
neitsist Mariast, kannatanud Pontsiusse
Pilatusse al, risti peäle podud, surnud
ja mahhamaetud, alla läinud pörgohau-

da, kolmandamal pawal jalle üllestous-
nud surnust, üllelâinud taewa, istub
Jummala omma keigewâggewama Jesa
parramal kâel, seält temma tulleb kôhhut
moistma ellawatte ja surnutte peale.

Mis se on?

Minna ussun, et JEsus Kristus tõsine Jum-
mal, kes ommast Jssast iggawest sündinud, ning
ka tõsine innimenne, kes neitsist Mariast ilmale
todud, minno Jssand on, kes mind arrafaddu-
nud ja huffamoistetud innimest on päätnud ja
lunnastanud keikist pattust, surmast, ja kurrati
wâest, ei mitte kulla ehk hõbbedaga, waid omma
pühha falli werrega, ning omma ilma süta kan-
natamise ja surmaga, separrast et minna temma
omma piddin ollema, ja temma rikis temma al el-
lama, ning tedda tenima iggawesse õigusse, wag-
gadusse ja õnnistusse sees, nenda kui temma on
üllestousnud surnust, ellab ning wallitjeb igga-
weste, se on tõeste tõssi.

Kolmas Sypetus:

Pühhitsemisest.

Minna ussun pühha Waimo sisse, üht
pühha risti kôggodust, pühhade õsfasa-
mist, pattude andeks andmist, lihha ülle-
stousmist ning iggawest ello, Amen.

Mis se on?

Minna ussun, et minna ommast melest ja
wâest mitte ei woi Jesusse Kristusse omma Jss-
sanda sisse uskuda, egga temma jure sada; waid
pühha

pühha Waim on mind Ewangeliummi labbi kutsnud, omma annettega walgustanud, ja õige usso sees pühhitzenud ja hoidnud, nenda kui temma keige pühha risti-kogodusse Ma peal kutsud, kogud, walgustab, pühhitseb, ning Jeesusse Kristusse jures õige ja aino usso sees hoiab; sesamma risti kogodusse sees temma minnule ja keikile uskikudede iggapaaw keik pattud rohkestes andeks annab, ja wiimsel päwal mind ja keik furnud ülles-arratab, ja minnule keige uskikudede Kristusse sees iggawest ello annab, se on tõeste tosi.

* * * * *

Kolmas Peatük.

Pühha Ihsa meie Palwest.

Ihsa meie, kes sa olled taewas, pühhitsetud sago sinno nimmi, tulgo meile sinno riik, sinno tahtminne sündko kui taewas, nenda ka ma peäl, meie iggapäwast leiba anna meile tänapäaw, ja anna meile andeks meie wõllad, kui meie andeks anname omma wõlgastele, ning ärra sata meid mitte kiusatusse sisse, waid peästa meid ärra sest kurjast; sest sinno pärralt on se riik, ning se wäggi, ning se au iggawest, Amen.

Esimesed Palwe sannad.

Jäsa meie, kes sa olled taewas.

Mis se on?

Jummal tahhab meid se läbbi armosikkult kuisda et meie peame uskma, tedda meie õige Jäsa ja meid temma õiged lapsed ollewad, et meie julgeste ja kindla lotusfega tedda peame palluma, nenda kui armad lapsed omma armsa isä palluwad.

Esimesenne Palwe.

Pühhitsetud sago sinno nimmi.

Mis se on?

Jummala nimmi on kü isse-enneses pühha; agga meie pallume sesinnatse palwe sees, et se ka meie jures saaks pühhitsetud.

Kuida sünnib se?

Kui Jummala sanna selgeste ning puhtaste õppetakse, ja meie ka pühhaste kui Jummala lapsed sedda moda ellame, sedda aita meid armas taewane Jäsa! Agga kes teist wisi õppetab, ja ellab, kui Jummala sanna õppetab, se ei pühhitse mitte meie seas Jummala nimmi: se eest hoia meid, armas taewane Jäsa!

Teine Palwe.

Tulgo meile sinno riik.

Mis se on?

Jummala riik tulleb kü ilma meie palweta isse-ennesest; agga meie pallume sesinnatse palwe sees, et se ka meie jure tulleks.

Kuida sünnib se?

Kui se taewane Jäsa omma pühha Waimo meile annab, et meie temma pühha sanna temma

ma

ma armio labbi usume, ja Jummal meie pãr-
rast ellame siln atallikkult ja seal iggawest.

Kolmas Palwe.

Sinno tahtminne mindko kui taewas,
nenda ka ma peal.

Mis se on?

Jummal hea armolinne tahtminne sũnnib kũl
ilma meie palweta; agga meie pallume sesinnatse
palwe sees, et se ka meie jures sũnniks.

Kuida sũnnib se?

Kui Jummal keige kurja nou ja tahtmissse rik-
kub, ja kelab neid, kes meid ei tahha lasta Jum-
mala nitime pũhhitseda, egga temma riki meie
jure tulla, kui on kurrati, ma ilma ja meie lihha
rahtminne; waid finnitab ja hoiab meid kindlas-
te omma sanna ja usso sees meie otšani, se on
temma armolinne ja hea tahtminne.

Neljas Palwe.

Meie iggapãwast leiba anna meile
tãnnapãaw.

Mis se on?

Jummal annab iggapãwase leiba kũl ilma
meie palweta keikile kurja innuuestele; agga meie
pallume sesinnatse palwe sees, et temma meile an-
naks sedda moista, ja tãnnoga wastowõtta meie
iggapãwase leiba.

Mis on iggapãwane leib?

Keik, mis meie ihho toidusfeks ja illespiddamis-
feks tarwis lãhhãb: sõminne, jominne, rided, kin-
gad, koddã, maia, põld, weiksed, rahha, warra,
wagga abbiķasa, waggad lapsed, wagga perre,
wag-

waggad ja tru-id üllemad, hea wallitusus, hea ilm, rahho, terwis, aus ello, head sobrad, tru-id naabred, ja muud nisuggused asjad.

Wies Palwe.

Ja anna meile andeks meie wõllad, kui meie andeks anname omma wõlglastele.

Wis se on?

Meie pallume sesinnatse palwe sees, et se taewane Issa mitte ei tahhaks wadata meie pattude peäle, egga nende pärrast meile sedda keelda, mis meie pallume; sest meie ep olle sedda mitte wäart, mis meie pallume, ja ep olle sedda ka mitte teninud; waid temma tahhaks meile sedda keif armust anda, sest et meie iggapaaw paljo patto teme, ja selget nuhtlust tenime. Siis tahhame meie ka süddamest andeks anda, ja heal meel head tehha neile, kes meie wasto eksiwad.

Bues Palwe.

Ming ärra sada meid mitte kiusatusse sisse.

Wis se on?

Summal ei kiusa kül keddaai, agga meie pallume sesinnatse palwe sees, et Summal meid tahhaks hoida ja üllespidada, et kurrat, ma-ilm ja meie lihha meid ei petta egga sada ebba-usso, mele arrahetmisse, ja monne mu sure patto ja läbi sisse, ja kui meid sega peaks kiusatama, et meie kummatagi wiimselt ärrawoidame, ja woi must same.

Scitsmes Palwe.

Waid peästa meid ärra sest kurjast.

Wis

Mis se on?

Meie pallume sesinnatse palwe sees kui ühhel hobil, et se taewane Issa meid tahhaks peästa keigesuggusest ihho- ja hinge-, warrandusse- ja aukahjust, ja wimaks, kui meie surma tunnike tulleb, õnsa otsa meile anda, ja armoga sesisinnatsest hädda orrust ennese jure taewa wotta.

Wiimsed palwe sannad?

Sest sinno pä-ralt on se riik, ning se wäggi, ning se au iggawest. Amen.

Mis on Amen?

Se on, et minna pean kindlaste uskma, et se taewane Issa meie palwed heldeste on wastowotnud ja kuulnud; sest et temma isse on meid käsknud nenda palluda, ja tootanud, et temma meid tahhab kuulda. Amen, Amen, se on: jah, jah, se peab tõeste nenda sündima.

Meljas Peatük.

Pühast Riistmisest.

Mis on Riistminne?

Riistminne ep olle mitte paljas wessi, waid üks niisugune wessi, mis Jummalala kastus on seäud, ja Jummalala sannaga ühtepandud.

Mis Jummalala sanna se on?

Kui meie Issand JEsus Kristus ütleb Matteusse ramatus wiimses peatükis: (28, 19.) Mingte ja õppetage keik rahwast, ja ristige neid Jummalala se Issa, ja se Poia ja se püha Waimo nimmel.

Mis annab ehk sadab ristminne?

Temma sadab pattude andeks-andmist, peästab ärra surmast ja kurratist, ja annab iggawesse

wesse danistusse keikile, kes sedda usfuwad, mis Jummalala fanna ja tootusfed kulutawad.

Mis saggused on need Jummalala fannad ja tootusfed?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Markusse ramatus wiimses peatükis: (16, 16.) Kes ussub, ja kedda ristitakse, se peab õnsaks sama, agga kes et ussu, tedda peab hukka moistetama.

Kuida woib wessi ni sured asjad tehha?

Wessi ei te sedda toeste mitte: waid Jummalala fanna, mis weega ja wee jures on, ja usk, mis seddasamma Jummalala fanna wee sees ussub; sest ilma Jummalala fannata on wessi paljas wessi, ja ei mitte ristminne: agga Jummalala fannaga on se üks ristminne, se on üks ello wessi tais armo, ja uestündimisse pesseminne pühha Waimo labbi, kui pühha Paulus ütleb Titusse ramatus kolmandamas peatükis; Jummal on meid õnsaks teinud uestündimisse pessemis ja pühha Waimo uendamisse labbi, kedda temma on waljawalland meie peäle rohkestes Jesusse Kristusse meie Õnnisteggia labbi, et meie temma armo labbi õigaks tehtud, iggawesse ello päriaks piddime sama lotusse järrel; se on üks toosine sama.

Mis tähendab nisaggune wee ristminne?

Se tähendab, et wanna Adam (se on meie pattune südda) peab iggapäwas kahhetsemisse ja pattustpöõrmisse labbi meie sees arra- uppitud sama, ja surema keige patto ja kurja himudega, ja iggapäaw jälle ettetullema ja üllestouma se uus innimenne, kes õigusse ja pühhas-

hastusse sees Jammala ees peab iggaweste
ellama.

Kus se on kirjotud?

Pühha Paulus ütleb ommas ramatus Roma-
rahwale kirjotud, fuendamas peatükkis: Meie
olleme Kristussega mahhamaetud ristimise
lábbi surma sisse, et otsego Kristus on üls
les-arratud surmuse Issa au lábbi, meie ka
nenda peame udes ellus fäima.

Wies Peatük.

Pühhasi Altari Saakra- mentit.

Mis on se Altari Saakrament?

Se on meie Issanda Iesusse Kristusse tēssne
ihho ja werri, leiwa ja wina al, meile risti-
rahwale süa ja jua Kristussest ennesest seatud.

Kus se on kirjotud?

Nenda kirjotawad need pühhad Ewangelistid:
Matteus, Markus, lukas ja pühha Paulus:

Meie Issand Iesus Kristus sel ösel
mil tedda ärra-anti, wottis leiba, tän-
nas, murdis ja andis omma Jüngrittetele,
ja ütles: wotke, söge, se on minno ihho,
mis teie eest antakse, sedda tehke minno
mällestusseks.

Selsammal kombel wottis temma ka
karrika pärrast õhto söma-aega, tännas
ja andis omma Jüngrittetele ja ütles:
joge

joge keik seäit seest, sesinnane karrikas on se uus seäduš minno werre sees, mis teie ja mitme eest ärrawallatakse pattude andeks- andmissöks: sedda tehke, ni mittoford, kui teie sest jote, minno mälestusöks.

Mis kasso on meil sestuggusest sömissest ning jomissest?

Sedda näitwad meile needsinnašed Kristusse sannad: mis teie eest arra- antakse ja arrawallatakse pattude andeks- andmissöks: se on, et meile saakramenti sees pattude andeks- andmist, ello ja önnistust nende sannade labbi antakse; sest kus pattude andeks- andminne on, šal on ka ello ja önnistus.

Kuida woib ihholik söminne ning jominne nisugguseš fured asjad tehha?

Söminne ja jominne ei te sedda töeste mitte, waid need Kristusse sannad: mis teie eest arra- antakse ja arrawallatakse pattude andeks- andmissöks; need sannad on ihholikko sömissse ja jomissse jures, kui üllem assi- saakramenti sees, ja kes needsammad sannad ussub, sel on mis nemmad tunnistawad, pattude andeks- andminne.

Kes wottab austraše sesinnašse saakramenti wasto?

Paastma ja ihho polešt ennast walmistama, on üks kaunis wäjaspidine kombe: agga se on öiete ja hästi walmistud, kellel ust on, nendesinnaste Kristusse sannade peale: mis teie eest arra- antakse ja arrawallatakse pattude andeks- andmissöks; agga kes neidsinnadsid sanno ei ussu, ehk kaksipiddi motleb, se ep olle mitte waart, egga hästi walmistud, sest se sanna: teie eest, tahhab selged usklikud süddamed.

Hom

Homniko = Palwe.

Omistago mind Jummal Issa, Poeg, ning
pühha Waim, Amen.

Minna tännan sind, minno armas
taewane Issa, Jesusse Kristusse
sinno armisa Poia meie Issanda läbbi, et
sinna mind minnewal osel olled armolik-
kult hoidnud ja kaitnud keige ihho ning
hinge kahjo eest. Minna pallun sind, an-
na mulle armo, et minna woiksin ommad
pattud süddamest tunda, kahhetseda ning
mahhajätta, ja anna mulle andeks keik
minno pattud ning eksitused, misga min-
na sind olen wihestanud; kaitse ning
hoia mind selfinnatsel päwal armolik-
kult keige patto, kurja ning kahjo eest,
et keik minno mötte, sanna, teggo ning
ello woiks sinno mele pärrast olla. Sest
minna annan omma ihho ning hin-
ge, meie üllema wallitseja ja keik muud
üllemad, meie wannemad, suggulased,
waenlased, keik risti-rabwast, ja keik,
mis mul on, sinno holeks; sinno püh-
ha Waim wallitsego minno ülle, sinno
pühha Ingel olgo minno jures, et se
kurri waenlane ühtegi melewalda minno
peäle ei sa, Amen.

Paltwed enne Söma = aega.

Reikide filmad lootwad, Jesand, sinno
peäle, ja sinna annad neile nende
roga ommal aial. Sinna teed lahti om-
mad helded ning rohked käed, ning täidad
feik, mis ellab, hea melega.

Au olgo Jummalale Jesale, Poiale,
ning pühhale Waimule. Amen.

Jesa meie, kes sa olled taewas, n. t. s.

Jesand Jummal, taewane Jesa, õn-
nista meid ja needsinnatfed sinno
anded, mis meie sinno rohkest armust
wastowottame Jesusse Kristusse meie
Jesanda läbbi, Amen.

Kristus ütleb; Innimenne ei ella mitte
ükspäinisi leiwast, waid iggaühhest san-
nast, mis Jummalala su läbbi käib, Amen.

Paltwed pärrast Söma = aega.

Zännage Jesandat, sest temma on hel-
de, ning temma heldus kestab igga-
west, kes keige lih hale roga annab, neile
weistele nende somist annab, neile nore
kaarnaile, kes tedda appi hüüdwad. Tem-
mal ep olle mitte rõmo hobbose wäest, egga
melehead ühhegi lüist, Jesandal on mele-
hea

hea neist, kes tedda kartwad ning temma armo peäle lootwad.

Au olgo Jummalale Jõsale, Poiale, ning pühhale Waimule, Amen.

Jõsa meie, kes sa olled taewas, n. t. s.

Mie tänname sind, Jõsand Jummal taewane Jõsa, Jõsusse Kristusse meie Jõsanda läbbi, keige sinno ande ning heateggemisse eest, kes sinna ellad ning wallitsed iggaweste, Amen.

Jummal olgo fidetud ning tännatud sõmisse ning jomisse ning temma kallil sanna eest, temma andko meile eddespidi meie iggapäwast leiba, ja õnnistago meid ka hinge polest Jõsusse Kristusse meie Jõsanda läbbi, Amen.

Jõsand, sinno suur nimmi olgo fidetud nüüd ning iggaweste, Amen.

Õhto = Palwe.

Õnnistago mind Jummal Jõsa, Poeg, ning pühha Waim, Amen.

Minna tännan sind, minno armas taewane Jõsa, Jõsusse Kristusse sinno armsa Poia meie Jõsanda läbbi, et sinna mind minnewal päwal olled armolikkult hoidnud ja kaitsnud keige ihho
 B 2 ning

ning hinge kahjo eest. Minna pallun sind, anna mulle armo, et minna woiksin ommad pattud süddamest tunda, kahhetseda ning mahhajätta, ja anna mulle andeks keik minno pattud ning eksitused, misga minna sind ollen wihaстанud; kaitse ning hoia mind selsinnatsel õfel armolik: kullt keige patto, kurja ning kahjo eest, et keik minno mõtte, sanna, teggo ning ello woiks sinno mele pärrast olla. Sest minna annan omma ihho ning hinge, meie üllema wallitseja ja keik muud üllemad, meie wannemad, süggulased, waenlased, keik risti: rahwast, ja keik, mis mul on, sinno holeks; sinno pühha Waim wallitsego minno üle, sinno pühha Ingel olgo minno jures, et se kurri waenlane ühtegi melewalda minno peäle ei sa, Amen.

Oppetus

Melewallasst pattud andeks anda ja kinnitada.

Mis on pattude andeks- andmissse ja kinnitamissse Melewald?

Pattude andeks- andmissse ja kinnitamissse melewald on se woimus, mis meie Issad Jesus Kristus ma peäl armo oppetusses on seadnud, neile pattusteile, kes pattust pöörwad, pattud andeks anda; agga neile, kes pattust ei pööra,

ra, pattud finnitada, nenda kui Kristusse sannad tunnistawad.

Kuida siis Issand Kristus ütleb?

Temma ütleb nenda Joannesse ramatus; 20, 21-23. Nenda kui Jesa mind on laffitanud, nenda laffitan minna teid ka. Wortte pühha Waimo: kellele teie ial pattud andeks annate, neile on need andeks antud, kellele teie ial pattud finnitada, neile on need finnitad.

Mis kasso sadab se Melewald?

Sedda tunnistawad meile need sannad: Kellele teie ial pattud andeks annate, neile on need andeks antud; se on, et neile usklikkudele pattud andeks antakse Jesusse Kristusse nimmel, kes sedda omma surma ja werre läbbi on saatnud, et usk finnitakse ja südda julgust ja rahho tunneb. Sest kui pattud on andeks antud, siis tunneb südda rahho usso läbbi.

Kuida woib Innimenne pattud andeks anda?

Innimenne ei woi mitte pattud andeks anda is-siennesest ehk ommast wäest, w. id ammeti polest ja Issanda Jesusse Kristusse kassmisse peal, nenda kui need sannad tunnistawad: Wortte pühha Waimo: kellele teie ial pattud andeks annate, neile on need andeks antud. Sest otsego Innimesse Poial melewald on, pattud Ma peal andeks anda, nenda on temma sedda melewalda Ewangeliummi ehk armo-öppetusse ammetile annud, kui temma ütleb: Nenda kui Jesa mind on laffitanud, nenda laffitan minna teid ka. Joan. 20, 21. ja Iuf. 10, 16. Kes teid kuleb, se kuleb mind.

Kellele peab pattud andeks antama?

Meile, kes omma patto hadda tõeste tundwad, kahhetsewad, allandikfo ja usklikfo süddamega üllestunnistawad, ja JEsusse Kristusse parrast armo ja rõmustamist ihhaldawad; seft nenda üt-
leb Jsfand JEsus selle alwatud wasto: Olle rahhul, minno poeg, sinno pattud on sulle andeks antud. Matt. 9, 2. ja selle patto kahhetsewa naese wasto: Sinno pattud on sulle andeks antud, sinno ust on sind aitnud, minne rahhoga. Iuf. 8, 48. ja 7, p. 48. s.

Kellele peab pattud kinnitadama?

Reikile innimestele, kes pattust ei põra, ja ei ussu mitte, kes ka meel patto sisse jäwad ellama ja keif head maenitsust põlgwad, nenda kui meie Jsfand JEsus Kristus õppetab: Kui sinno wend sinno wasto efsib, siis minne, ja nomi tedda ernese ja temma keskes üfspainis; kui temma sind kuleb, siis olled sinna omma wenna kasuks sanud. Agga kui temma sind ei kule, siis wotta weel üks ehk kaks ennesega, et keif assi kahhe ellik kolme tunnistaja suus seisaks; agga kui temma neid ei kule, siis anna foggodussele teada; agga kui temma foggodust ei kule, siis olgo ta sinno melest kui üks paggan ja tõlner. Matt. 18, 15-17.

Misjuggused pattud peab üllestunnistama?

Jummala ees peab innimenne ennast keikipidi pattuseks tunnistama, ka nende pattude polest, mis temma ei tea egga tunne, nenda kui meie Jsa meie palwes teme; agga õppetaja ees tullewad agga need pattud üllestunnistada, mis meie teame ja ommas süddames tunneme.

Missuggused pattud need on?

Siin pead sinna omma ello ja ellamist läbbi katsuma Jummalala kümne kässo jarrele, kas sa olled isä ehk emma, poeg ehk tüttar, isäand, ehk emmand, perremees ehk perrenaene, sullane ehk tüdruk; kas sa olled olnud sanna kuulmatta, kas sa kellelegi olled kurja teinud sanna ehk töga, kas sa olled warrastanud, holeta ja wihhane olnud, eba-usko piddanud, roppus ellus ellanud ja walle-tanud, ja kahjo teinud.

* * * * *

Patto Tunnistusese Sannad.

Armas õppetaja! minna pallun sind, et sa minno patto tunnustust kuled ja Jummalala polest pattude andeks- andmist mulle fulutad:

Minna waene pattune inimenne tunnistan Jummalala ja sinno ees, et ma ei olle üks päin nis patto sees sündinud ja ilmale tulnud, waid et ma ka Jummalala kümne kässo wasto sagedaste ollen ekfinud, Jummalat ja omma liggimest wihhastanud, ja ollen sega Jummalala wihha ja iggawest nuhtlust ennese peäle saatnud. Agga minna kahhetfen ommad pattud keigest süddamest, ja ussun Jeesuse Kristuse läbbi õnsaks sada. Sepärrast tullen minna arma aial, ja pallun sind Jeesanda Jeesuse sullast, et sa mulle pattude andeks- andmist fulutad, ja minno nõdra usso finnitusseks mind Jeesanda Jeesuse Kristuse ihho ja werrega södad ja jodad. Minna tahhan Jummalala armo ja pühha Waimo abbi läbbi

omma pattust ello parrandada pattude eest en-
nast hoida, ning nenda ellada, kui wagga risti-
innimesse kohhus on.

Koddo = Öppetus.

Eh! monningad pühha kirja tunnistused
keigesugguste innimeste maenitsusfeks ül-
lespandud, kuidas nemmad peawad om-
ma ammeti üllespiddama, ja mis nende
kohhus on tehha.

Piiskopide eh! üllewaatjatte ja Öppetaj-
jatte kohhus.

Roggodusse üllewaatja peab ollema ilma lait-
matta, ühhe naese mees, kassin, moistlik, puh-
taste ehhitud, woöraste wastowörja, kes kölbab
öppetama, ei mitte jodik, ei mitte taplik, ei mitte
roppo kasso puüdja, waid kes järrele annab, ei
mitte riakas, ei mitte rahha peäle ahne, kes omma
maia = rahwa ülle hästi watab, kes ommad lap-
sed peab sannakuulmiseses keige tössise wisiga: (seff
kui kegi omma enneje maia = rahwa ülle ei marka
üllewaatja olla, kuidas woib temma Jummalala kog-
godusse eest hoolt kanda) ei mitte sesuggune, kes
usko hilja wastowõtnud. 1 Tim. 3, 2 = 6.

Kes kinnipeab sest ustawast sannast minno öp-
petusse järrele, et ta woiks wäggew olla ni hästi
maenitsema terwe öppetusse labbi, kui ka neid, kes
wastorakiad on, nomima. Tit. 1, 9.

Kuuljatte kohhus omma Öppetajatte
wasto.

Nenda on ka JSand seadnud neile, kes armo-
öppe:

öppetust kulutawad, et nemmad armo-öppetussest peawad ellama. I Korint. 9, 14.

Kedda öppetakse sannaga, se jaggago keif head sellele kes tedda öppetab. Urge efsige mitte, Jummal ei anna ennast mitte pilkada. Kalat. 6, 6: 7.

Neid wannemid, kes omma ammeti hästi üllepiddawad, peab kaheworra auustusse näärt petama, feigeennamiste neid, kes tööd tewad sannas ja öppetusfes. Sest kirri ütleb: Sinna ei pea mitte härja suud kinnisidduma, kes pahmast tallab, ja: üks tõteggia on omma palga wäärt I Tim. 5, 17. 18. Luf. 10, 7.

Meie pallume teid, et teie wöttate nisuggusiks, kui nemmad on, neid piddada, kes teie seas tööd teggewad, ja teie üllewaatjad on Jesanda sees, ja teid maenitfewad; ja et teie wöttate neid üpris wägga armsaste piddada nende tö parrast. Piddage rahho issefeskis. I Tessal. 5, 12. 13.

Kuulge ommad juhhatajad ja wõtke nende sanna, sest nemmad walwawad teie hingede eest, nenda kui need, kes wastust peawad andma, et nemmad sedda römoga tewad, ja ei mitte õhkades: sest teil polle sest mitte kasso. Ebr. 13, 17.

Ilmalikko üllematte kohhus.

Jgga hing heitko ennast üllematte alla, kellel feigeüllem melewald on, sest üllemaid ep olle muido kui Jummalast; agga kes üllemad on, need on Jummalast seätud. Kes niüüd üllematte wasto panneb, se panneb Jummalala seadmisse wasto: agga kes wastopannewad, need saatwad isse-enneste peäle nuhtlust. Sest ta ei kañna moõka mitte ilma-asjata; sest temma on Jummalala tener,

fättemaksja nuhhelda sedda, kes kurja teeb.
Rom. 13, 1. 2. 4.

Üllamate kohhus üllemate wasto.

Undke Reisrile, mis Reisri kohhus, ja Jumma-
lale, mis Jummalala kohhus on. Matt. 22, 21.

Sepärrast on tarwis, et teie ennast allabei-
date, ei mitte üksipainis nuhtlusse, waid ka süd-
dame-tunnistusse pärrast. Sest sepärrast makske
ka maksso, sest nemmad on Jummalala sullased,
kes otse se eest murret kandwad. Siis tasfuge
nüüd keikile omma wõlga; maksso, kellele maksso,
tolli = rahha, kellele tolli = rahha, kartust, kellele
kartust, au, kellele au tulleb anda. Rom. 13,
5. 6. 7.

Sepärrast maenitsen minna keige = esite, et
peab tehtama pallumissi, palwesid, pallumissi
keiste eest, ja tännamissi keikide innimeste eest,
kuningatte ja keikide eest, kellel keigeüllem mele-
wald on, et meie rahholist ja tasfast ello woik-
sime ellada keige Jummalakartusse ja ausa ello
sees; sest se on hea ja armas Jummalala meie õn-
nisteggia melest. 1 Tim. 2, 1. 2. 3.

Tullela nende mele, et nemmad würstide ja ülle-
mate wasto allandikkud on, nende sanna wõt-
wad, ja keige hea teule walmis on. Tit. 3, 1.

Heitke ennast keige innimeste seadmisse alla,
Jesanda pärrast, olgo kuningaga kui üllema alla,
küllik pealikfutte, kui nende alla, kes temmast on
lääkitud, kurjateggiattele kül nuhtlusseks, agga
heateggiattele kitusseks. 1 Peetr. 2, 13. 14.

Abbi

Abbiello-rahwa kohhus.

Teie mehhed, ellage omma naestega targaste, ja tehke selle naeste-rahwale kui nõdrama astjale au, nenda kui neile, kes ka armo-ello päriad on, et teie palwesid ärra ei keelta. 1 Peetr. 3, 7.

Mehhed, armastage ommad naesed, ja ärge sage wihhaseks nende wasto. Kolos. 3, 19.

Naesed, kuulge omma meeste sanna kui Jsanda sanna, nenda kui Sara Abraami sanna wöttis kuulda, ja hüdis tedda isсандaks, kelle lapsiks teie ollete sanud, kui teie head tete ja ühtegi hirms ei kardada. Ewes. 5, 22. 1 Peetr. 3, 1. 6.

Wannematte kohhus.

Teie issad, ärge ärritage mitte omma lapsi wihhale, et nemmad meelt ärra ei heida, waid kaswatage neid karristamisses ja Jsanda mae-nitsemisses. Ewes. 6, 4. Kolos. 3, 21.

Laste kohhus.

Lapsed, kuulge omma wannematte sanna Jsanda sees, sest se on õige. Auusta omma issa ja emma: (se on essimenne kässo-sanna tootusfega:) et sinno kässti woiks hästi käia, ja sinna woiksid kaua ellada ma peäl. Ewes. 6, 1. 2. 3.

Perre-wannematte kohhus.

Jsandad, tehke sedda sullastele, mis õige ja kohhus on, ja jätke ahwardamist mahha,
ja

ja teadke, et ka teil ennestel Issand taewas on, ja temma ei pea ennam luggu ühhest kui teisest. Ewef. 6, 9. Kolosf. 4, 1.

Sullaste, ümmardajatte, Päiliste ja Teoliste kohhus.

Teie sullased, kuulge nende sanna, kes teie issandad on lihha polest, kartusse ja wärristussega omma süddame waggadusfes, nenda kui Kristusse sanna; ei mitte silma kirjaks tenides, kui need, kes innimeste mele pärrast püüdwad olla, waid kui Kristusse sullased, kes Jummal tahtmist süddamest tewad, kes heal meel Issandat teniwad, ja mitte innimesi, ja teadke, et, mis head kegi ial saab teinud, sedda saab temma Issanda käest, olgo sullane ehk wabbat innimenne. Ewef. 6, 5-8. Kolosf. 3, 22.

Nore Nahwa kohhus.

Teie nored, olge wannematte wasto allandikfud, agga keik olge teine teise wasto allandikkud, ja ehhitage ennast seestriiddi allandikko melega; sest Jummal panneb sureliste wasto, agga allandikkuike annab temma omma armo. Siis allandage ennast nüüd Jummal wäggewa kae alla, et temma teid woiks üllendada õigel aial. I Peetr. 5, 5. 6.

Leskede: Naeste kohhus.

Kes tõeste lesknaene on, ja üksi järrele jänud, se lodab Jummal peäle, ja jääb kindlaste pallumiste ja palwette sisse õöd ja päwad: agga kes lihha himmus ellab, se on ellawalt furnud. I Tim. 5, 5. 6.

Jgga:

Iggaihyhe Risti-innimesse kohhus.

Sinna pead omma liggimest armastama kui
isse-ennast. Sellesinnatse sanna sisse on keik
käsud ühtepandud. Rom. 13, 19.

Tehe pallumissi keikide innimeste eest. 1 Tim.
2, 1.

Kui iggais teeb omma tööd,
Siis on keik asjad maias hääd.

Onsa Lutterusse Rõõsimiste ja Rõõmisteste sannad.

1. Kas sa ussud, et sa pattune olled?

Jah minna ussun, ma ollen pattune.

2. Kust sinna sedda tead?

Jummala kümnest käsust, neid ei olle minna
mitte piddanud.

3. Kas sinna kahhetesed ommad pattud?

Jah minna kahhetesen, ja se teeb mulle wägga
haiget, et minna Jummala wasto ollen efsinud.

4. Mis olled sinna omma pattudega teninud?

Jummala wihta, aialikko surma, ja iggawest
hukkatus.

5. Kas

5. Kas sa ussud õnstats sada?

Jah minna ussun sedda kindlaste.

6. Kelle peäle lodad sa siis?

Omma armsa Issanda Jesuse Kritisuse peäle.

7. Kes on Kristus?

Jummala Poeg, tõsine Jummal ja tõsine inimenne.

8. Dns enam kui üks Jummal?

Üks ainus Jummal on, agga kolm temma aino ollemisse sees, Issa, Poeg, ja Pühha Waim, ja need kolm on üks. 1 Joan. 5, 7.

9. Mis on Kristus sinno eest teinud, et sa temma peäle lodad?

Temma on minno eest surnud, ja on omma werre risti sambas minno eest ärrawallanud patude andeks-andmissesks.

10. Dns Issa ka sinno eest surnud?

Ei olle mitte, sest Issa on Jummal, ja pühha Waim on ka Jummal, agga Poeg on tõsine Jummal ja tõsine inimenne, kes minno eest on surnud, ja on omma werre minno eest ärrawallanud.

11. Kust sa sedda tead?

Pühhas armõ-õppetussest ja neist sakramenti sannadest, ja temma ihhust ja werrest, mis mulle sakramentis pandiks on antud.

12. Ütle mulle need sannad?

Meie Issand JEsus Kristus sel õsel n. t. s.

13. Kas sinna siis ussüd, et sakramentis Kristusisse tössine ihho ja werri on?

Jah minna ussun sedda.

14. Mikspärrast ussüd sa sedda?

Kristusse sannade pärrast: Wötfe, söge, se on minno ihho; joge feif seält scest, se on minno werri.

15. Mis peame meie teggema, kui meie temma ihho söme, ja temma werd jome, ja nenda sedda panti wöttame?

Meie peame temma surma ja werre - ärrawal- lamist kulutama ja se peale mötsema, kuida temma meid on öppetanud: Sedda tehke, ni mitst oford, kui teie ial sedda tete, minno mälles- tusseks.

16. Mikspärrast peame meie temma surma mälletama ja sedda kulutama?

Et meie öppime uskma, et ükski loom ei olle woinud meie pattud leppitada, kuid üks päinis Jesus Kristus tössine Jummal ja tössine inni- menne, ja et meie öiget hirmo tunneme omma pattude pärrast, ja neid raskeks arwame, ja üks- päinis Kristussest ennast romustame, ja nenda sesamma usso labbi önsaks same.

17. Mis sundis Kristusst sinno pattude eest surrema ja neid leppitama?

Temma suur armastus omma Jesa, minno, ja feikide pattuste wasto, nenda kui kirjotud on, Joan. 14, 31. Rom. 5, 6-8. Galat. 2, 20. Ewes. 5, 2.

18. Mis

18. Mikspärrast tahhad sinna Jummalala lauale
minna?

Et minna oppin uskma, et Kristus surest armust minno pattude pärrast on surnud, kui õõl-
dud on, ja et minna temmast ka oppin Jumma-
lat ja omma liggimest armastama.

19. Mis peab risti innimest sundima sagedaste Ultari
Sakramenti wõtma?

Jummalala polest peab tedda sundima Kristus-
se käst ja tootus, pärrast ka temma omma hädda,
nais tedda waewab, sest sepärrast on nisuggune
kästminne, kutsminne ja tootaminne.

20. Mis peab innimenne teggema, kui temma nisuggust
hädda ei tunne, egga Sakramenti ei iggatse?

Sel ei olle parremat nou anda, kui et temma
(1) omma süddant labbikatsub, welaks temmal
pattust lihha ja werd on, ja uskugo ommeti, mis
pühha kirri sest kulutab. Kalat. 5, 16. 17. Rom.
7, 18.

2) Et temma tähhele panneb, welaks tem-
ma siin ilma sees on, ja möttelgo ommeti et tem-
mal patto ja hädda ei pudu, nenda kui se kirri
ütleb. Joan. 15, 18 = 20. 16, 8 = 20. I Joan. 2,
15. 16. 5, 4. 5.

(3) Siis leiab temma ka kurrati ennese üm-
bert, kes walle = ja tapmissega õõd ja päwad
seest = ja wäljaspidi tedda rahhule ei jätta, nenda
kui se kirri temmast tunnistab. Joan. 8, 44.

I Peetr. 5, 8.

24. 20.
rlich sein treuer Diener Zacharias Ba-
thias Sohn von der Juden Vor-Eltern
ödet: Sondern auch wo und an welschem
ort solche Mordthat begangen sey / nemb-
zwischen dem Tempel und Altar. Ja er
entset allhier alles Blutes seiner Liebha-
/das von dem ersten Märterer an vergos-
ist worden.

Er siehet traum alles von Anfang der
Welt/biß zum Ende der Welt/und für ihm
kein Ding neu / sagt der wise Mann Si-
ch. Und wie sollte es der Sohn Gottes ver-
sen? Die sollte ers nicht straffen? Schreyet
ihr vergossenes Blut für vnd für Ach
d Nach vber ihre Verfolger vnd Mörder /
ich wie Abels vmb Blut Nach vnd Straff
der Cain rieß. Ich sahe/schreibt Sank Jo-
annes / unfer dem Altar die Seelen derer/
erwürgt waren umb des Worts Gottes
willen / und umb des Zeugnißes wil-
sie hafften / und sie schreyen mit groß-

dem Vatter geheissen hat Josada / mit Zunas
men Barachias? Da er das Volk Israel von
ihrer Abgötterey abmahnete / ward er nach
dem Befehl des Königs im Hofe am Hause
des Herrn gesteinigt. Als er nun seinen Geist
auffgeben sollte / sprach er : Der Herr wirds
sehen und richten.

Ist denn auch geschehen? Freylich du
Christliche Seele. Er selbst der König Joas
ward deswegen von seinen eigenen Knechten
überfallen / und auff seinem Bette erwürgt /
und nicht begraben unter der Könige
Graber. Es fieng auch an am selben Ort des
Tempels das Blut aus der Erden zu quels-
len / also daß man es durch nichts stillen konnte.

Als nun König Nebucadnezar Jerus-
salem eroberte / und sein Kriegs- Oberster solz Aug-
ches gesehen / und durch ernste Bedrängung ^{sup. 23. c.}
von den Juden die Ursache erkundiget: Hat ^{Matth. 6}
er alsbald ein un- ^{Serm. 2}
den fürnehmst- ^{de 7}
i der grossen /

